

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**A közszereplők bírálatának szabadsága – Kölcsönhatás az Emberi Jogok Európai
Bírósága és az alkotmánybíróságok között**

Dr. Balogh Éva

Témavezető: Dr. habil. Tóth Gábor Attila, egyetemi docens

DEBRECENI EGYETEM
Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2018

I. Az értekezés témája és célkitűzései

A dolgozat kiindulópontja az, hogy napjainkban az alkotmányjogi gondolkodás részévé vált a *többszintű alkotmányosság*. A nemzeti alkotmányos rendszerek több, az államok által kialakított jogrendszerekbe illeszkednek, és egymással sokféle módon kapcsolatba kerülnek. Az egyes nemzeti és nemzetközi szervek között horizontális és vertikális kommunikáció valósul meg. *Horizontális kommunikáció* esetén a nemzeti szervek, illetve tisztviselők – így például a kormányzat vagy annak tagjai, bizonyos szabályozó szervek és személyek, a bíróságok, az alkotmánybíróságok – lépnek kapcsolatba külföldi megfelelőikkel formális vagy informális keretek között. *Vertikális kommunikáció* valósul meg a nemzetközi szervezetek intézményei és a nemzetközi szervezet tagállamainak intézményei között. Ezek a kommunikációs hálózatok *egymással is összekapcsolódnak*. Mindennek sok célja lehet, így például az információcsere, a harmonizáció, a hasonló problémákra való megoldás keresése és így tovább.¹ Ezeknek a folyamatoknak kiemelkedő jelentősége van a demokrácia, a jogállamiság megvalósulása, és az emberi jogok védelme kapcsán. Ennek a kommunikációnak a része az alapjogi bíraskodást végző nemzetközi bíróságok, és a nemzeti alkotmánybíróságok gyakorlatában kimutatható párbeszéd, így a dolgozat témáját képező Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok közötti kölcsönhatás is. Európában az Európa Tanács által létrehozott rendszer a legrégebbi, regionális szinten leghatékonyabb emberi jogokat védő mechanizmus. Az Emberi Jogok Európai Bírósága és a nemzeti alkotmánybíróságok esetjoga közötti párbeszéd hozzájárul a közös alapokon nyugvó európai emberi jogi gondolkodás alakulásához és fejlődéséhez.

A dolgozat az Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok és alkotmánybíraskodást végző bírói szervek közötti kölcsönhatást vizsgálja, az alapjogi bíraskodás jellegzetességeit, természetét, illetve annak gyakorlati hatásait kutatja. A kutatás a bíróságok esetjogára vonatkozik, arra, hogy hogyan hatnak egymásra a hasonló ügyekben hozott döntéseikkel az alapjogok értelmezése során. A kölcsönhatás elemzésére egy konkrét alapjogi probléma, a szólás – és sajtószabadság, azon belül a közszereplőkkel kapcsolatos közlések szabadsága, illetve ezeknek a közléseknek a bíróságok által felállított korlátai, és az azokkal kapcsolatos bírói mérlegelés módszerei kapcsán kerül sor. Az alkotmányos fejlődés eredményeként kialakult alkotmányos alapelv, hogy a közszereplőknek többet kell tűniük az

---

¹ SLAUGHTER, Anne-Marie, *A New World Order*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2004, 131-151.

őket érő bírálatokkal szemben, mint a magánszemélyeknek. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a közélet szereplőinek minden velük kapcsolatos közlést el kell viselniük. Az ilyen esetek eldöntése során alapvető jogok érvényesülése között kell mérlegelnie a bíróságoknak. Arról kell döntenie, hogy meddig terjedhet a szólás és a sajtó szabadsága egy közszereplő emberi méltóságával, illetve ebből fakadóan a jó hírnevének vagy a becsületének megsértésével szemben. Ez a problémakör örök tárgya a jogtudományi elemzéseknek, hiszen a közszereplőkkel kapcsolatos nyilvános közlések folyamatosan újabb kérdéseket vetnek fel azok jogi megítélése során. A jogtudományi vizsgálat arra vonatkozik, hogy hogyan tudják a bíróságok a régi hagyományokon alapuló alkotmányos teszteket és mércéket a változó körülményekhez igazítani, és a különféle helyzetekből kialakult esetekben azokat alkalmazni és megújítani. Ez a bírói gyakorlat alakítja a közéleti szólás szabadságát és a demokratikus nyilvánosságot is, melyek a demokrácia fenntarthatóságához nélkülözhetetlenek. Különösen fontos ez az elemzés napjainkban, amikor világszerte azt tapasztaljuk, hogy az alkotmányos hagyományokat és a szabadságjogokat figyelmen kívül hagyva közjogi tisztviselők a sajtó hiteltelenítésére és jogi eszközökkel való korlátozására törekednek, illetve a közügyekben aktívan résztvevő, azokra befolyással levő személyek tesznek kísérletet közszereplői státuszuk tagadásával, személyiségi jogaikra hivatkozva kikerülni a közéleti vitából.

A hipotézisem az, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok között *létezik kölcsönhatás*, és ez a közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésénél mérlegelésre kerülő szempontok és mércék alkalmazásánál *kimutatható*. A feltevés tehát kétirányú. Nem csak azt állítom, hogy az EJEB alapjogokat értelmező gyakorlata hatással van az alkotmánybíróságok alapjog-értelmezésére, hanem azt is, hogy ez visszafelé is igaz, az alkotmánybíróságok értelmezése is hatással van az EJEB gyakorlatára. A folyamat tehát oda-vissza megvalósul, nem arról van szó, hogy az alkotmánybíróságok mintaként követik a strasbourgi gyakorlatot, hanem arról, hogy ezek a bíróságok kölcsönösen figyelemmel vannak egymás ítélkezési gyakorlatára, és ennek során és ez által kölcsönösen hatnak egymás gyakorlatára. A kölcsönhatás mértéke és az egymásra hatás irányai a strasbourgi bíróság és az egyes tagállami alkotmánybíróságok között eltérő lehet. A kutatás annak elemzésére irányul, hogy a közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélése kapcsán hogyan nyilvánul meg ez a kölcsönhatás, illetve, hogy milyen mértékű.

A dolgozat két nagy témakör feltárását tűzte ki célul. A dolgozat egyik fő célkitűzése az, hogy a dolgozat témájának elméleti és intézményi aspektusait dolgozza fel kettős céllal. Egyrészt azért, hogy bemutassa milyen tényezők lehetnek hatással a többszintű

alkotmányosságnak a dolgozatban elemzésre kerülő gyakorlatának kialakulására és formálására, illetve, hogy definiálja és ismertesse az elemzés tárgyát képező instrumentumokat, és jellemezze a közöttük kialakult alkotmányos párbeszéd mibenlétét. Másrészt ez egyúttal igazolási szándékú is, annak igazolása a cél, hogy milyen tényezők támasztják alá az általam vizsgált bíróságok közötti kölcsönhatást. Az állításom ugyanis az, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok közötti kölcsönhatás egyik meghatározó oka az univerzális emberi jogi felfogáson alapuló közös emberi jogi fogalomkészlet kialakulása, illetve a globalizáció és a jog egymásra hatásának következményei. A kölcsönhatás másik meghatározó oka pedig az, hogy e bíróságok tevékenysége, az ítélezésük tárgya, illetve az általuk alkalmazott mechanizmus között alapvető hasonlóságok vannak.

A dolgozat másik fő célkitűzése az, hogy a közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésére vonatkozó esetjogban kialakult mércékről és további mérlegelési szempontokról konceptuális keretet adva mutassa ki az Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok közötti kölcsönhatás intenzitását és meghatározó irányait a közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésére vonatkozó gyakorlatukban. A szólás- és sajtószabadság alapjogok mibenlétének és igazolási felfogásainak ismertetését követően a közszereplőkkel kapcsolatos közlések kapcsán a bírói mérlegelés szempontjai mentén kerül sor a bíróságok közötti kölcsönhatás elemzésére és összegzésére.

II. Az értekezés szerkezete

A dolgozat a két nagy kutatási célkitűzés szerint tagolódik.

Az elméleti, intézményi részben elsőként azokat a napjainkban is zajló folyamatokat tártam fel, amelyek elősegítették a többszintű alkotmányosság kialakulását és fejlődését, illetve ennek részeként a bíróságok közötti interakciót. Bemutattam az *emberi jogok egyetemességére vonatkozó felfogás* kialakulásának főbb szakaszait, illetve a legfőbb állításait, majd az e felfogással szemben kialakult álláspontok egy, a témám szempontjából releváns irányzatának, a *kulturális relativizmusnak* a főbb érveit ismertettem. Ezt követően a *globalizáció és a jog* kapcsolatának néhány releváns aspektusát tártam fel. Majd a *bíróságok közötti dialógus* általános jellemzőit és lehetséges változatait szemléltettem. Ezt követően az elemzés tárgyát képező instrumentumokat mutattam be, kifejezetten azokra a jellemzőikre fókuszálva, amelyek meghatározása szükséges az esetjog elemzéséhez. Az *alkotmány és az*

alkotmányosság fogalma és az *alkotmány normáinak típusai* bemutatását követően az *alkotmánybíráskodás* jellemzőit ismertettem. Az alkotmánybíráskodást mint tevékenységet mutattam be, öt olyan sajátosságára fókuszáltam, amelyek leginkább jellemzik ezt a tevékenységet, és amelyek a strasbourgi bíróság tulajdonságaival bizonyos szempontok szerint hasonlóságot mutatnak, így a közöttük lévő kölcsönhatást megalapozzák. Ezután a *strasbourgi emberi jogi mechanizmus alkotmányos jellemzőit* vizsgáltam. Az Egyezmény és az alkotmányok közötti hasonlóságok feltárása után a Bíróság tevékenysége és az alkotmánybíráskodás közötti hasonlóságokat mutattam be. A hasonlóságok mellett a közöttük lévő különbségekre is rámutattam annak érdekében, hogy az elemzéshez szükséges sajátosságaik tekintetében világos képet kapjunk ezekről a rendszerekről. A dolgozat egészében az ezekben a részekben meghatározott értelemben használtam a fogalmakat.

Az alapjogi részben elsőként a *szólás- és sajtószabadságot* jellemeztem, arra mutattam rá, hogy milyen kifejezésmódokat védenek ezek az alapvető jogok. Annak érdekében, hogy ezeknek az alapjogoknak a természetét, rendeltetését és a demokratikus társadalomban betöltött funkciójukat megvilágítsam, az e jogokra vonatkozó *elméleti-eszmetörténeti megalapozásokat* is bemutatam, rendszereztem és összevettem. E jogoknak a demokratikus társadalomban való kiemelt jelentőségét az igazolások segítségével, illetve azoknak a bírói gyakorlatban való együttes megjelenésével szemléltettem, és e tekintetben rámutattam a közöttük lévő hatások irányaira. Ezt követően ezeknek az alapjogoknak a *korlátozási lehetőségeit* vázoltam fel, majd a *közszereplők bírálata kapcsán felmerülő alapjogi konfliktust* vizsgáltam, és a vonatkozó bírósági esetjog alapján szemléltettem a különböző felfogásokat. Ezt követően részletesen elemeztem *a bíróságok közötti kölcsönhatást* az ilyen esetekben a bíróságok mérlegelése során felmerülő szempontok alapján. A kölcsönhatás vizsgálata során az első szempont az, hogy a vizsgált bírói gyakorlat alapján kik azok, akik ebbe a személyi körbe tartoznak. A *közszereplők személyi körének* a részletes analízise után az elméleti megközelítések segítségével azokat az érveket sorakoztattam fel, amelyek alátámasztják az arra vonatkozó *alkotmányos alapelvet*, hogy a közszereplőknek többet kell elviselniük a velük kapcsolatban nyilvánosan közölt bírálatokkal szemben, mint a magánszemélyeknek. Ezt követően a *közlések típusai*, és a bírói mérlegelés során *azokhoz kapcsolódó egyéb körülmények* mentén haladtam tovább az elemzéssel. Külön vizsgáltam a bírói gyakorlatot a *tényállítások, az idézés és tudósítás, az értékítéletek és a tényeken alapuló értékítéletek* kapcsán. Ennek során bemutatom azokat a *teszteket*, amelyeket az esetek eldöntése során a bíróságok alkalmaznak, illetve azokat a *körülményeket*, amelyek

vizsgálata döntően befolyásolja a bírósági érvelést, és a döntések kimenetelét. Mindezekre vonatkozóan a vizsgált bíróságok gyakorlata közötti kapcsolat elemzése során az egymásra való hatásokat külön alfejezetekben is összegeztem. Amellett, hogy az egymás gyakorlatából átvett, illetve továbbfejlesztett érvelések és mércék alkalmazására rámutattam, igyekeztem a meghatározó eltéréseket is feltárni.

III. Az értekezés módszerei és forrásai

Az elemzés során többféle – leíró, analitikai, összehasonlító alkotmányjogi és normatív, igazolási – *módszertani megoldással* dolgoztam.

Az általam vizsgált kölcsönhatást kiváltó folyamatok analízisét *leíró módon* végeztem el. Szintén elsősorban analitikus deskriptív módszertant alkalmaztam a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogi dokumentumok és jogintézmények jellemzőit bemutató fejezetekben. Emellett ezekben a fejezetekben már az *összehasonlító alkotmányjog eszközei* közül a klasszifikáció és a funkcionalizmus módszereit is alkalmaztam, ami előremutató a bíróságok közötti kölcsönhatás jellemzőinek és az alapjogok érvényesülésében betöltött funkcióinak beazonosításához, illetve a gyakorlat elemzéséhez.² A kutatás során folyamatosan alkalmaztam – bizonyos mértékben az első részben is, de főként a második részben – az empirikus összehasonlító alkotmányjogi módszertan eszközeit. Európában a többszintű alkotmányosság kialakulása és fejlődése új dimenziókat nyitott az összehasonlító alkotmányjogi módszertan alkalmazására nézve a jogtudományban. A dolgozat témáját tekintve fontos, hogy a strasbourgi emberi jogi mechanizmus olyan kiemelt szerepet tölt be az alapvető emberi jogok érvényesülésében, hogy az ma már nem csak a nemzetközi jogi tudományos diskurzus tárgyát képezi, hanem az alkotmányjog tudományban is – erőteljes összehasonlító módszertani elemek alkalmazásával – központi vizsgálódási tárgykör.³ Az összehasonlítás alapvető eszköz a tudományos vizsgálódásban, központi szerepet játszik a koncepcióalkotásban abban az értelemben, hogy ennek segítségével lehet az egyes esetek közötti hasonlóságokat és különbségeket feltárni. Ez a módszer segíthet abban, hogy az alkotmányos normákkal és gyakorlattal kapcsolatos kritikai gondolkodás kialakulhasson. Így az összehasonlító alkotmányjogi módszer túlléphet a leíró jellegen és eseti következtetésekből

---

² JACKSON, Vicki C., *Comparative Constitutional Law: Methodologies*, In: ROSENFELD, Michael – SAJÓ, András (eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, Oxford University Press, Oxford, 2012, 58, 62-63.

³ VON BOGDANDY, Armin, *Comparative Constitutional Law: A Continental Perspective*, In: ROSENFELD – SAJÓ (eds.) *i.m.* 32-33.

teóriákat állíthat fel.⁴ A közszereplőkkel kapcsolatos közlésekre vonatkozó bírói gyakorlat vizsgálatakor a hasonlóságok és különbségek feltárását szintén a klasszifikáció módszerével végeztem el. Az egyes esetekben felmerülő mérlegelési szempontok alapján *analitikai* és összehasonlító alkotmányjogi elemző módszerrel tártam fel a bíróságok közötti kölcsönhatást, és ezek alapján vontam le a következtetéseket.

Mindezek mellett a dolgozat egészében – így a vizsgált bíróságok közötti kölcsönhatás, a kifejezés szabadságának demokratikus államokban betöltött szerepe, a közszereplők tūrésı kötelezettsége, az egyes közlési típusok jogi következményei tekintetében – *normatív, igazolási szempontok* kidolgozására is törekedtem.

Az EJEB és az alkotmánybíróságok közötti, általános értelemben vett kölcsönhatáshoz képest a kifejezés szabadságával, de különösen a közszereplőkkel kapcsolatos esetekben *a bíróságok egymásra hatása speciális*. A közéleti szereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésére vonatkozó alkotmányos elveket és mércéket ugyanis a common law hagyományokból és elvekből kiindulva, azok egy részének megőrzésével, más részük elhagyásával és átalakításával az amerikai Legfelső Bíróság dolgozta ki az 1900-as évek második felében. Ezt követően ezek a tesztek és alkotmányos gyakorlatok mások mellett az európai bírósági gyakorlat számára is mértékadóvá váltak, és hatottak a strasbourgi bíróság gyakorlatára és a nemzeti alkotmánybíróságok értelmezésére egyaránt. Ezek a bíróságok fontos kiindulópontként tekintettek az *amerikai Legfelső Bíróság* esetjogában kialakított elvi és gyakorlati megállapításokra, ugyanakkor a testület által meghatározott alkotmányos mércéket az európai viszonyokhoz mérten alakították, illetve további elemekkel egészítették ki. Ennek következtében az EJEB és az európai alkotmánybíróságok közötti kölcsönhatás elemzéséhez elengedhetetlen volt a vonatkozó amerikai esetjog ismertetése, és annak Európára való hatásainak vizsgálata. Ezzel együtt kerülhetett csak sor a strasbourgi bíróság és az alkotmánybíróságok gyakorlata közötti kölcsönhatás elemzésére. A kölcsönhatás vizsgálatának kiemelt fókuszpontja a *német szövetségi Alkotmánybíróság*, illetve a *magyar alkotmánybírósági gyakorlat* volt. Ennek indoka, hogy a német Alkotmánybíróság gyakorlata Európa-szerte kiemelt jelentőséggel bír, a testület gyakorlata hatással van mind az EJEB, mind más európai alkotmánybíróságok gyakorlatára. A magyar Alkotmánybíróság gyakorlatának részletes vizsgálata pedig azért indokolt, mert ez által a dolgozat a hazai gyakorlatról átfogó képet adhat, és arra vonatkozóan következtetéseket vonhat le,

---

⁴ HIRSCHL, Ran, *On the Blurred Methodological Matrix of Comparative Constitutional Law*, In: CHOUDHRY, Sujit (ed.), *The Migration of Constitutional Ideas*, Cambridge University Press, Cambridge, 2006, 39-47.

hozzájárulva ezzel a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatának jogtudományi analíziséhez, illetve feltárhat olyan szempontokat és tanulságokat, amelyek a bírói gyakorlat számára is hasznosak lehetnek. Mindemellett szélesebb perspektívából is vizsgáltam, így ezeken túlmenően *néhány másik európai állam alkotmánybíráskodást végző bírói szerveinek* gyakorlatából is igyekeztem a tendenciákat feltérképezni, és a kimutatható hatásokat az egyes részeknél jelezni.

A dolgozat bíróságok közötti kölcsönhatást vizsgál, így a dolgozat elsődleges *forrásai* a vizsgált *bíróságok döntései*. Bár az esetjog elemzés elsősorban a dolgozat alapjogi részének a feladata volt, az intézményi, elméleti részeknél is utaltam a vonatkozó bírósági esetjogban kialakult álláspontokra. Így a kutatás során több mint kétszáz bírósági döntést vizsgáltam meg teljes egészében vagy részben. A magyar Alkotmánybíróság döntései, illetve az EJEB Magyarországgal szembeni néhány lefordított döntésén kívül az esetjogot angol nyelven dolgoztam fel. A legtöbb bírói döntés teljes egészében elérhető volt angol nyelven, néhány döntést pedig a Velencei Bizottság adatbázisában (<http://www.codices.coe.int>), az adott állam által készített angol nyelvű összefoglaló alapján dolgoztam fel. Az elemzés részeként néhány, alapul szolgáló *nemzeti és nemzetközi jogi norma* is a dolgozat forrásait képezi.

A *szakirodalmi forrásokat* a bíróságok közötti kölcsönhatás vizsgálatához és az ahhoz kapcsolódó igazolási szempontok feltárásához, illetve az esetjoghoz kapcsolódóan dolgoztam fel. Amellett, hogy a fogalmak tisztázása és a dolgozatban vizsgált instrumentumok bemutatása során azokat a szakirodalmi forrásokat tartottam elsődlegesnek, amelyeket elfogadok, és amelyek alapján a fogalmakat az egész dolgozatban használtam, az egyes témaköröknél igyekeztem az egymással szembenálló szakirodalmi álláspontokat is bemutatni. A dolgozat mind az intézményi, mind az esetjog elemző részben széles körben támaszkodik angol nyelvű és hazai szakirodalmi forrásokra is.

Mindemellett a dolgozat forrásai között van néhány olyan *soft law jellegű dokumentum* – így például az Európa Tanács programteveit, a Miniszteri Bizottság és a Parlamenti Közgyűlés egyes aktusai és a Velencei Bizottság véleményei – is, amelyek a vizsgált gyakorlatok, illetve tendenciák bemutatásához informatívan hozzájárultak.

A dolgozatban nem foglalkoztam azonban olyan tényezőkkel, amelyek valamilyen informális módon járulhatnak hozzá a bíróságok közötti kölcsönhatáshoz, mint például a bírák közötti személyes találkozók, konferenciák és ehhez hasonló kommunikációk.

IV. Következtetések

A disszertáció alapján megállapítható, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok *kölcsönösen hatnak egymás gyakorlatára* az alapjogok értelmezés során.

A kölcsönhatás kialakulását és folyamatos alakulását több, egymással párhuzamosan végbemenő folyamat – így többek között az emberi jogok univerzális felfogásának kialakulása és elterjedése, illetve a globalizáció és a jog egymásra hatása – alapozza meg, amelyek az emberi jogok és más alkotmányos elvek közös, egyetemes értékké válása felé mutatnak, és a nemzeti szinten túlmenő, sokféle irányú együttműködésekkel járnak. Emellett az Emberi Jogok Európai Bírósága és az alkotmánybíróságok közötti kölcsönhatást a tevékenységükkel – így elsősorban az ítélezésük tárgyával és az értelmezési módszereikkel – kapcsolatos hasonlóságok is megalapozzák.

Ezek a bíróságok olyan alapjogi dokumentumok autentikus értelmezői, melyek az univerzális emberi jogi megközelítés eredményeképpen *közös emberi jogi fogalomkészlet*en alapulnak. Ez által az alapvető jogok tartalmának és a korlátozásukhoz kapcsolódó elvek meghatározása során közös emberi jogi fogalmakból indulnak ki. A nemzeti alkotmányok és az Egyezmény – az alkotmányos demokráciák alapelveit elismerve – egyaránt alapvető emberi jogokat deklarálnak, és azok érvényesülésére normatív igényt támasztanak. Azaz az államokat arra kötelezik, hogy ezeket a jogokat tartsák tiszteletben, illetve az érvényesülésüket biztosítsák. Ez által az állam hatalmát korlátozzák. Mindezekből következik, hogy azoknak a bíróságoknak, amelyeket ezeknek az alapjogi katalógusoknak az értelmezésére hoztak létre, tartalmilag ugyanazokat az alapjogokat kell értelmezniük, magyarázniuk, illetve állást kell foglalniuk a korlátozásuk igazolhatóságáról. Éppen ezért azok az alapjogi problémák, amelyek időről időre e bíróságok elé kerülnek, hasonlóságokat mutatnak.

Az alapjogi bíráskodás módszereinek alkalmazásában szintén vannak közös jellemzők az általam vizsgált bíróságok gyakorlatában. Az alapjogi bíráskodás során ezek a bírói szervek a formai szempontok mellett az alapjogkorlátozás célját és mértékét alapul vevő *tartalmi tesztek*et dolgoztak ki, alkalmaznak és fejlesztenek tovább. Szintén közös jellemzőjük, hogy tevékenységük során valamilyen *jogi normát vagy gyakorlatot vizsgálnak felül* abból a szempontból, hogy egy magasabb rendű normában biztosított alapvető jogokat sértenek-e. Az alapjogok tartalmának meghatározása, illetve a korlátozásuk mércéinek

kialakítása során mind az alkotmánybíróságoknak, mind az EJEB-nek – ésszerű keretek között – *értelmezési szabadsága* van. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy az alapvető jogok gyakorlati megvalósulásával kapcsolatos változó tényezőket figyelembe vegyék, így megvalósulhat a bíróságok *jogfejlesztő értelmezése*. Ugyanakkor gyakorlatukban jellemző a *precedensalapú döntéshozatal*, azaz a saját korábbi döntéseikre az újabb ügyekben támaszkodnak, és az azokban kifejtett elvi és gyakorlati megállapításokat következetesen alkalmazzák. A korábbi gyakorlattól való eltérést a döntés indokolásában igazoló érvekkel támasztják alá. E tevékenységük során az összehasonlító jogi módszert alkalmazva egymás gyakorlatát megvizsgálják, és ez formálja a jogi gondolkodásukat és érvelésüket, azaz hatással vannak egymás gyakorlatára. Ez a kölcsönhatás igazolható, mivel a közös európai alapjogi gondolkodás és alapjogvédelem fejlődését segítheti elő.

Ez által napjainkban olyan folyamatok zajlanak, melyek eredménye egy fejlett, a sokszínűsége és a változásokra érzékeny európai alapjogi gyakorlat lehet. Ugyanakkor az utóbbi években a demokratikus berendezkedésen Európa több országában a válság jelei mutatkoztak meg, és új típusú autokráciák kialakulásának vagyunk tanúi. Napjainkban az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatától való – különböző formákban megnyilvánuló – távolodásra is találunk példákat, amelyek komoly, megoldásra váró problémák az Európa Tanács államai számára az alapjogok közös alapokon nyugvó védelmi szintjének fenntartása és megerősítése érdekében.

Az alapjogi elemzés alapján megállapítható, hogy *a vizsgált bírósági hatások irányai a bírói mérlegelés során felmerülő főbb szempontok* – így a kifejezés szabadságnak igazolási megfontolásai, a közléssel érintett személy közszereplői státusza, a közlés típusa, a közlő fél szándéka és gondossága, a bizonyítási teher, a közlés módja, kontextusa és hatásai – alapján mutatható ki legpontosabban.

A dolgozatnak fontos eredménye, hogy a dolgozatban kialakított és alkalmazott *vizsgálati módszer* alkalmas további kutatásokban a bíróságok közötti kölcsönhatás más alapvető jogok kapcsán való vizsgálatára, illetve arra is, hogy egy-egy bíróság alapjogi bíráskodással kapcsolatos gyakorlatának pontos elemzése elvégezhető legyen. Emellett a bírói gyakorlat részletes, az egyes vizsgálati szempontok szerinti elemzése a gyakorló jogászok számára is hasznos lehet.

A kifejezés szabadságának igazolására törekvő elméletek alapján arra jutottam, hogy akkor érthetjük meg leginkább ezeknek a jogoknak a demokratikus társadalomban betöltött

szerepét, ha elfogadjuk, hogy vagy a közösségi, vagy az egyéni szempontokat előtérbe helyező *igazolási felfogások együttesen, egymást kiegészítve* támasztják alá ezeknek az alapjogoknak a létjogosultságát és magas szintű védelmét. A szólás- és sajtószabadság kiemelt jelentősége abban rejlik, hogy ezek a jogok teszik lehetővé a demokratikus közéleti vita megvalósulását, illetve a társadalmat alkotó egyének személyes önkifejezésének szabadságát és ez általi fejlődését. Ezeknek a szempontoknak az érvényesülésével valósulhat meg a lehető legszélesebb kifejezési szabadság, és lehet a demokratikus társadalom fenntartható. Ebből a kiindulópontból érdemes a közszereplőkkel kapcsolatos közlések szabadságára is tekinteni. Ez az álláspont a bírói gyakorlatban az elsők között az USA Legfelső Bíróságán jelent meg, majd a német szövetségi Alkotmánybíróság is a gyakorlata részévé tette. Mindezeket a megállapításokat az EJEB is a gyakorlatába építette, és ezt követően láthattunk példát a kelet-közép-európai államok általi befogadásra is. E tekintetben tehát megállapítható, hogy *a bíróságok közötti hatás több irányú*, hiszen az elsők között az USA-ban kialakult álláspont Európában először a nemzeti szinten, egy állam alkotmánybíróságának a gyakorlatában jelent meg, és került be az európai alapjogi gondolkodásba. Ezt követően az EJEB is a gyakorlatába építette ezt a felfogást, majd annak következetes gyakorlata szintén hatással volt más európai államok alkotmánybíróságaira.

Azt a kérdést, hogy kik tekinthetők közszereplőnek a vizsgált bíróságok gyakorlata alapján jártam körül, és a közszereplők körének meghatározásához az esetjog alapján adtam támpontokat, és alakítottam ki olyan csoportokat – közfunkcióval rendelkezők, a közéleti vita egyéb résztvevői, hírességek és egyéb esetek –, amelyek ezt a személyi kört nagyrészt lefedik. Ennek során kimutattam, hogy a vizsgált bíróságok esetjogában *a közszereplők személyi körének* egy viszonylag nagy halmazát tekintve egyetértés van. Azt, hogy ezeknek a személyeknek másokhoz képest nagyobb a nyilvános kritikával szembeni tűrés kötelezettségük, *az alkotmányos demokráciák közös legitimáló elvei és gyakorlati megfontolások igazolják*. A vizsgált bíróságok gyakorlatából az tűnik ki, hogy bár a kifejezés szabadságát az instrumentális és a konstitutív igazolásokkal együttesen alátámaszthatónak tekintik, a közszereplőkkel kapcsolatos szabadabb bírálatok igazolásánál elsősorban instrumentális érvekre támaszkodnak. Ebből a szempontból a magyar Alkotmánybíróság gyakorlata követi a német és a strasbourgi gyakorlat megfontolásait, és azokat összegezve arra a megállapításra jutott, hogy a közszereplők bírálatának szélesebb szabadsága a két típusú igazolás találkozási pontja. Az is megállapítható, hogy a közszereplők különböző csoportjaiba tartozók tűrés kötelezettsége között *fokozatosság* van. Abban a kérdésben, hogy a

közszereplőkön belül egy–egy személyi körbe tartozó személynek milyen fokú tūrés kötelezettsége van, a bíróságok gyakorlata sokszínű. E tekintetben *a bíróságok közötti kölcsönhatás* a következőképpen értékelhető. Az USA–ban vált alkotmányos alapelvvé, hogy a közhatalmat gyakorló állami tisztviselőknek több kritikát kell elviselniük a nyilvánosság előtt a tevékenységükkel összefüggésben. Az amerikai Legfelső Bíróság ezt a magasabb tūrés kötelezettséget a közéletben ismert és a nyilvánosság előtt szereplő személyekre is kiterjesztette. A strasbourgi bíróság túllépve az USA–ból származó hagyományokon az egyes személyi körökhöz tartozókra vonatkozóan pontosabban határozta meg a tūrés kötelezettség mértékét. Értelmezésében a legmagasabb a tūrés kötelezettsége a politikusoknak. A politikusokhoz képest kisebb mértékben kell a nyilvános kritikát eltűrniük az állami tisztviselőknek, és – egy angolszász jogintézmény, a „contempt of court” hagyományát alapul véve – a bírósági eljárás ideje alatt fokozott védelemben részesülnek a bírák a bírálatokkal szemben. A hírességeknek pedig kizárólag a közéleti vitához kapcsolódó, személyüket ért bírálatokkal szemben kell többet tűrniük a magánszemélyeknél. Ez a dinamikus és jogfejlesztő értelmezés – különösen a bírákra vonatkozó megállapítások – pedig az európai alkotmánybíróságok számára is támpontként szolgáltak, és az alapjogok közötti egyensúly megteremtésében ezek minél behatóbb megismerése és saját megfontolásaik alapján való további alkalmazása is előremutató lehet. A közszereplők személyi köre azonban változik, így bizonytalanságok is vannak a közléssel érintett személy státusza kapcsán, amelynek megítélése során a bíróságoknak érdemes az eset összes körülményeit a demokratikus nyilvánosság lehető legszélesebb körű megvalósulásának érdekében összevetni. Az összes vizsgált bíróság gyakorlatában kimutatható, hogy minden esetben a személy státuszáról való döntés összefüggésben van az adott eset egyéb körülményeivel, különösen a közlés közügyekhez tartozásával, illetve a közéleti vitához való hozzájárulásával.

A közszereplők bírálatával kapcsolatos közlések megítélése során a szabad közéleti vita és az egyének nyilvános kifejezési szabadsága és a közszereplők emberi méltósága, illetve jó hírneve és becsülete közötti egyensúly megteremtése a cél. A közszereplők személyi körén túl további mérlegelési feladat a *közlések típusai közötti különbségtétel* és az *azokhoz kapcsolódó körülmények együttes értékelése*. E tekintetben megállapítható, hogy az amerikai Legfelső Bíróság szólásszabadsággal kapcsolatos esetjoga vitathatatlanul hatással volt az európai értelmezésre. A közszereplők magasabb tūrés kötelezettségére vonatkozó alkotmányos alapelvnek, a közlések típusai közötti különbségtétel fontosságának, és azoknak az eltérő következményeire vonatkozó mércéknek az USA Legfelső Bírósága általi

értelmezésének hatásai egyértelműen kimutathatók a vizsgált európai bíróságok gyakorlatában. A döntéshozatal során kiemelt jelentősége van annak, hogy az adott közlést a bíróság hogyan értékeli, és ez alapján azokhoz milyen jogkövetkezmények kapcsolódnak. E tekintetben a bíróságok gyakorlatában közös felfogássá vált, hogy a közlések megítélésakor különbséget kell tenni *tényállítások* és *értékítéletek* között.

Szintén egyetértés van abban, hogy a *valós tényállításokat* a kifejezés szabadsága védelemben részesíti, míg a *szándékos hazugságok* és a *gondatlanul közölt hamis tényállítások* kívül esnek a védelem körén. A *gondossági mérce* tekintetében azonban az USA-ból származó súlyos gondatlanságtól eltérő, sokféle, szigorúbb gondossági mércét alkalmaznak az európai bíróságok. Az EJEB az adott körülmények között elvárható, ésszerű gondosságot, illetve az újságírói munkához kapcsolódó gondosságot vár el a közlő féltől. Ez a mérce megjelenik az EJEB hatására az alkotmánybíróságok – így például a cseh és a török, illetve végső soron a magyar AB – gyakorlatában is, de ettől sokkal szigorúbb követelmények is megjelennek az alkotmánybíróságok – így például a német szövetségi Alkotmánybíróság – gyakorlatában. Fontos kiemelni, hogy a büntetőjogi szabályozás kapcsán nemrégiben a magyar Alkotmánybíróság a gondossági mércét kivette az alkotmányos tesztből, nagy előrelépést téve ezzel az EJEB azon felfogása felé, mely szerint a közszereplőkkel kapcsolatos közlések esetén a büntetőjogi szankció csak kivételesen lehet az Egyezménynek megfelelő. Ennek további alkalmazása azonban kérdéses. A *bizonyítási teher* kapcsán azonban az európai bíróságok egyáltalán nem vették át az USA Legfelső Bíróságának a kifejezés szabadságának széles teret engedő álláspontját. Az európai alapjogi gyakorlatban a bizonyítási teher a közlő félen van.

Az *idézés és a tudósítás* esetében a német szövetségi Alkotmánybíróság hatása figyelhető meg az EJEB gyakorlatában. E tekintetben kiemelt körülmény az, hogy egyértelműen elválasztható legyen az idéző és az idézett személy közlése, illetve az, hogy kiderüljön a szövegkörnyezetből az is, hogy milyen értelmezésben, minek a szemléltetésére használja az idéző vagy tudósító az idézetet. Ehhez a közérdekű ügyekben való tudósításoknak kiemelt védelmet biztosító gyakorlathoz képest sokkal korlátozóbb – a sajtó objektív felelőssége alól csak szűk kivételt engedő – magyar Alkotmánybíróság tudósításokkal kapcsolatos gyakorlata.

Az *értékítéletek* széleskörű védelme szintén a bíróságok közös álláspontjává vált. E tekintetben az európai alkotmánybíróságokra és az EJEB-re nemcsak az amerikai gyakorlat, hanem a német szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlata is meghatározó hatással volt. A Lüth ítéletben jelentek meg először azok a megfogalmazások, amelyeket az EJEB is alkalmaz az

értékítélet definíciójánál, illetve a közéleti vitában betöltött szerepükénél. Az EJEB az értékítéletek fogalmát további részletekkel egészítette ki esetről esetre, és a korlátozási lehetőségükre vonatkozó kontextus alapú szempontokat dolgozott ki. Ezek a fogalmak később az EJEB hatására más európai alkotmánybíróságok gyakorlatában is megjelentek és alakították a gyakorlatot. Az értékítéletek korlátozására az emberi méltóság súlyos sérelme esetén Európában alakítottak ki további pontosításra szoruló mércéket a bíróságok. Az USA-beli felfogáshoz képest tehát az európai megközelítés az értékítéletek kapcsán is kevésbé megengedő. Megfigyelhető tehát, hogy az alapvető elvi megfontolások és tesztek kiindulópontként szolgáltak az európai alapjogi bíraskodás számára, ezek alkalmazása mellett azonban az európai alkotmánybíróságok és az EJEB azokat a saját viszonyaiknak megfelelően tovább alakították és fejlesztették, a közös alapokon nyugvó európai mércék kialakulása felé haladva. Erre jó példa, hogy a strasbourgi bíróság az európai gyakorlatban felmerülő értelmezési problémákat felismerve a közlések típusairól való döntéshez további fogódzóként alakította ki a *tényeken alapuló értékítélet* kategóriáját, amelyet néhány európai alkotmánybíróság – így a cseh és a német – is elkezdett alkalmazni.

A német szövetségi Alkotmánybíróság kiemelkedik az európai alkotmánybíróságok közül, több mint fél évszázados gyakorlata hatással van mind az EJEB-re mind a többi európai alkotmánybíróságra – így például az értékítélet fogalmával és értékelésével, illetve az idézésre és tudósításra vonatkozó mércéivel. Ugyanakkor megőrizve a saját alkotmányos hagyományainak egy részét, maga is figyelemmel van az európai emberi jogi bíraskodás változó irányaira, amint azt például a tényalapú értékítélet kategóriájának alkalmazása is mutatja.

A közös irányba való haladás mellett azonban egyre inkább megfigyelhető az attól való távolodás is. A közszereplőkkel kapcsolatos szólások széleskörű korlátozására is találunk példát az európai alkotmánybíróságok gyakorlatában. A lengyel Alkotmánybíróság például az államfőt érintő közlések széles körét büntetőjogi szankcióval sújtó szabályozást talált alkotmányosnak. A magyar Alkotmánybíróság pedig figyelemmel van a nemzetközi gyakorlatra, és annak bizonyos elemeit a hazai viszonyokra alkalmazza, ugyanakkor a testület kiszámíthatatlan gyakorlatával, az európai alapjogi standardok alkalomszerű és változó kimenetelű alkalmazásával a szólás- és sajtószabadság gyakorlásának kereteire vonatkozóan a bizonytalanságot fokozza.

A bírói értékelésnek része a kifejezett közlés *kontextusa* is. A vizsgált bírói testületek gyakorlata egységesen azt mutatja, hogy a közszereplők bírálatával kapcsolatos esetekben az adott közlés kontextusa alapján kell és lehet dönteni. Képtelenség volna döntést hozni egy közszereplőt bíráló közlésről anélkül, hogy a bíróság megvizsgálná azt a nyilvános közeget és társadalmi környezetet, amelyben a közlést tették. Továbbá annak a közlésnek az összes körülményét: a célját, a közügyek megvitatásához való hozzájárulását, a módját, a formáját, a hatását stb.

Az elemzés alapján megállapítható, hogy az, hogy az alkotmánybíróságok és az EJEB figyelemmel vannak egymás ítélkezési gyakorlatára az alapjogi ítélkezés fejlődése szempontjából előremutató. Nem az – és nem is lehet – a célja, hogy az Európa Tanács tagállamaiban az alkotmánybíróságok minden kérdésben az EJEB döntését kövessék, és ez által egységes gyakorlat alakuljon ki. Sokkal inkább az, hogy az alkotmánybíróságok és az EJEB egyaránt figyelemmel legyenek az egymás gyakorlatában megjelenő újabb szempontokra és értékelésekre, hogy ez által az alapjogi problémák vizsgálatakor alkalmazott eszközök fejlődjenek és alkalmazkodjanak a kor, és a közös európai alkotmányos értékek igényeihez. Napjainkban azokban ennek a folyamatnak a további alakulása bizonytalan.

Nyilvántartási szám: DEENK/282/2018.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Balogh Éva
Neptun kód: BVCPDN
Doktori Iskola: Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10039301

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (5)

- Balogh, É.:** A precedens jellegű bíraskodás elemei az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában: a közszereplők tűrési kötelezettségének fokozatossága.
Közjogi Szemle. [Közlésre elfogadva], [13], 2018. ISSN: 1789-6991.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
- Balogh, É.:** Alkotmánybíróság útvesztőben: széljegyzetek a magyar Alkotmánybíróság közszereplőkkel kapcsolatos közlések megítélésére vonatkozó legutóbbi döntéseire.
Fundamentum. [Közlésre elfogadva], [29], 2018. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A .
- Balogh, É.:** A megkülönböztetés művészete: bírói mérlegelés a közszereplőkkel kapcsolatos közlések szabadsága kapcsán.
Fundamentum. 1, 22-38, 2016. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
- Balogh, É.:** Egy lépést hátra: a magyar Alkotmánybíróság döntése az internetes hozzászólásokért való felelősségről.
Pro Futuro. 1, 142-150, 2015. ISSN: 2063-1987.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
- Balogh, É.:** Az Alkotmánybíróság határozata a közéleti szereplők bírálhatóságáról: a véleménynyilvánítás szabadsága, a demokratikus vita és az emberi méltóság.
Jogesetek Magyarázata. 3, 3-11, 2014. ISSN: 2061-4837.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

Konferenciaközlemények (3)

- Balogh, É.:** Facts or Value Judgments?: The Art of Distinguishing in Defamation Cases.
Profectus in Litteris. 8, 33-40, 2017. ISSN: 2062-1469

7. **Balogh, É.:** Constitutional Features of the Strasbourg Human Rights Mechanism.
In: Proceedings of the international conference of PhD students in law : Miskolc, 2-4 July 2015 / [ed. Erika Róth], Gazdász Elasztik Kft., Miskolc, 13-19, 2015. ISBN: 9786158021210
8. **Balogh, É.:** Kész a leltár: a közszereplők bírálhatóságának alkotmányjogi gyakorlata Magyarországon.
In: A jogalkalmazás vitatott területei: a sajtó polgári jogi felelőssége. Szerk.: Pribula László, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 27-50, 2014. ISBN: 9789634737377

További közlemények

Folyóiratcikkek, tanulmányok (9)

9. **Balogh, É.:** Hogyan tovább, Európa?: beszámoló a European Constitutional Democracy in Peril - People, Principles, Institutions című konferenciáról.
Parlamentari Szemle. 2, 141-147, 2016. ISSN: 2498-597X.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C
10. **Balogh, É.,** Zsugyó, V.: Az Alaptörvény jelene: megjegyzések a "Challenges and Pitfalls in the recent Hungarian Constitutional Development, Discussing the New Fundamental Law of Hungary" című kötetéről.
Jogtudományi Közlöny. 12, 619-621, 2015. ISSN: 0021-7166.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
11. **Balogh, É.:** Hallgatni arany, beszélni ezüst?: néhány gondolat az állami szférában dolgozók szólásszabadságáról és annak korlátairól.
Közjavak. 1 (1), 13-16, 2015. EISSN: 2498-7190.
DOI: <http://dx.doi.org/10.21867/KjK/2015.1.3>
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: D
12. **Balogh, É.:** Jog a méltóságteljes halálhoz?: az eutanáziával kapcsolatos alapjogi kérdések, a hazai szabályozás és AB-gyakorlat.
Med. et Jur. 2., 14-19, 2015. ISSN: 2061-6619.
13. **Balogh, É.:** A jogtudomány mindennapjai: beszámoló a Debreceni Egyetem Állam- és jogtudományi Karának könyvbemutatójáról.
Jogtudományi Közlöny. 1, 56-59, 2014. ISSN: 0021-7166.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A

14. **Balogh, É.:** Alkotmányozási eljárások Magyarországon (1989-2011).
Debreceni Jogi Műhely. 11 (1-2), 1-36, 2014. EISSN: 1786-5158.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: C
15. **Balogh, É.:** Világtérkép a gyűlöletbeszédéről: A The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses című kötetről.
Közjogi Szemle. 2, 68-71, 2014. ISSN: 1789-6991.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A.
16. **Balogh, É.:** Horváth és Kiss Magyarország elleni ügye.
Fundamentum. 1, 109-110, 2013. ISSN: 1417-2844.
MTA Állam- és Jogtudományi Bizottság: A
17. **Balogh, É.:** Visszatekintés 1989-re: Timothy Garton Ash Bársonyos forradalom - távlatok című művéről.
Studia Juvenum. 4 (1), 127-135, 2011. ISSN: 1789-9060.

Konferenciaközlemények (1) .

18. **Balogh, É.:** A gyűlölködő szólás szabadsága?: helyzetkép az atlani-óceán mindkét partjáról.
In: Doktoranduszok fóruma : Miskolc, 2013. november 7. : Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Szerk.: Stipta István, ME Tudományszervezési és Nk. Oszt., Miskolc, 13-17, 2013

MTA Állam- és Jogtudományi Bizottsága irányelvei szerint:

„A” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 9, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 5

„C” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 2, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 0

„D” kategóriás folyóiratban megjelent publikációk: 1, melyek közül az értekezés alapjául szolgál: 0

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetria ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2018.08.16.

